

Cunoașteam o parte dintre notele, comentariile și eseurile incluse în volumul *Rândunica din nasul lui Buddha* (Iași, „Universitas XXI”, 2012) încă de la publicarea lor în revista „Ateneu”. Mărturisesc însă că impresia produsă atunci diferă substanțial de lectura de acum. De vină trebuie să fie, în primul rând, coerența ansamblului. Construit geometric, cu minuție, în trei părți (incluzând, simbolic, treizeci și trei, nouă, respectiv, un text), întregul luminează altfel părțile, dezvăluind un bun cunoscător al culturii și civilizației orientale, un pasionat comparatist, dar și un subtil hermeneut.

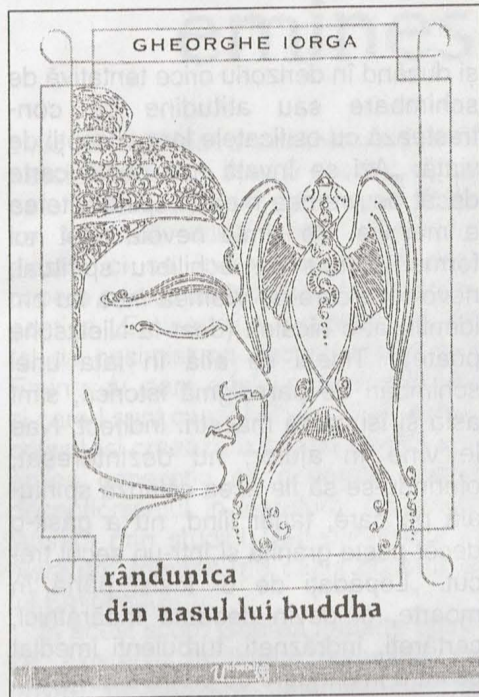
„Sfidătorul” Iorga

Înțelegerea eseisticii lui Gheorghe Iorga depinde, în mare măsură, de raportarea textelor sale la cele câteva confesiuni strecurate de-a lungul volumului. Semnificative în acest sens sunt rândurile de pe coperta a patra, un veritabil autoportret care orientează lectura către un demers analitic de factură creatoare, prin conștiința asumată că interpretul devine (co)partaș la semnele și sensurile literaturii (și, implicit) ale lumii: „Când scrii, «sfidezi» ordinea ideală pe care au instaurat-o, în timp și spațiu, toate textele din lume, modifici, poate, «textul» lumii înseși.” Ideea, nu neapărat nouă (o regăsim, spre exemplu, în forme înrudite, în teoriile recente ale lecturii) devine nouă prin modul în care este aplicată, ilustrând, parcă, dictonul „Non idem est si duo dicunt idem”. Inedită se dovedește, în schimb, sugestivă analogie cu un poem al lui Issa, care dă și titlul cărții de față: „Din nasul/Marelui Buddha/ Iese o rândunică”. Scriind, Gheorghe Iorga nu face altceva decât să reitereze gestul sfidător al rândunicii, căutând să-și construiască discursul critic în miezul lucrurilor.

Scepticul Iorga. Privirea celuilalt

Terenul pe care Gheorghe Iorga este imbatabil rămâne, firește, cel al orientalisticii, unde s-a impus deja prin numeroasele traduceri și ediții îngrijite, dar și printr-o lucrare cu o miză ce depășește cadrele literaturii române și care s-ar cuveni tradusă în engleză sau franceză pentru a se bucura de ecoul pe care îl merită: *Omar Khayyam și „complexele” mitului european* (2009). Vorbitor de persană și bursier odinioară la Teheran, Gheorghe Iorga beneficiază de un avantaj semnificativ: acela de a cunoaște din interior lumea orientală. Accesul direct la cultura persană îi permite să sancționeze, de pe o poziție de autoritate, superficialitatea sau aroganța Occidentului în relație cu Orientul. El polemizează, deci, cu viziunea europocentristă, avertizând că Europa și-a consumat energiile creatoare și a intrat într-un declin inevitabil, care se va sfârși, probabil, prin mutarea centrului spiritual al lumii în Orient.

Experiența iraniană trăită pe viu îi facilitează înțelegerea manipularilor prin care regimul de la Teheran este demonizat din interese geostrategice. Insinuând o trădare a scriitorilor iranieni

exilați în Occident, Gheorghe Iorga pledează pentru restabilirea adevărului față de realitatea iraniană, privită obiectiv, cu bune și rele. Semnificativ în acest sens este eseu *Disimulări orientaliste*, în care autorul contestă imaginea propagandistică vehiculată în mediile euro-americane referitoare la Iran. Conștient că „Nu poți vorbi sau scrie, astăzi, despre Iranul ultimilor peste 30 de ani, despre sensul și consecințele revoluției islamice, decât din perspectiva unei ideologii asumate.” (p. 140), el avertizează asupra tendențiozității unora dintre reprezentările care ne sunt livrate despre o lume necunoscută. Sprijinindu-și argumentația pe conceptul de „Orient orientalizat” și știind ceea ce cititorul obișnuit nu știe, Gheorghe Iorga pune la îndoială poveștile livrate îndeobște: „...Iranul din aceste «roman» (sic!) corespunde, conform «grilei» culturale consacrate, unei țări exotice, întârziate și barbare, aproape de viziunea «oficială» din Europa de Vest și S.U.A., aceeași, cum spuneam, din ultimele trei sute de ani.” (p. 143) Din această perspectivă, articolul devine un necesar exercițiu demistificator care încearcă să ridice voalul pus pe chipul acestei lumi.

Scepticismul lui Gheorghe Iorga nu se reflectă doar în redimensionarea relației Orient-Occident, ci și în alte situații. În *Mai nimic despre francofonie*, el spune lucrurilor pe nume, devoalând adevăratele interese care se ascund îndărătul unor etichete generoase. Echipa de istorici condusă de Marc Ferro, care a condamnat colonialismul în lucrarea *Le livre noir du colonialisme*, i se reproșează totuși o vină majoră: aceea de a se fi rezumat la statistici și de a fi abolit, astfel, imperiile de orice responsabilitate. Din această perspectivă, francofonia se dovedește o formă de postcolonialism, un „derivat de lux al colonizării” (p. 199) Și, aș adăuga eu, ea nu e nici pe departe la fel de activă ca anglofonia, care, fără prea mult tam-tam, lucrează, efectele ei putându-se observa cu ușurință în tendința lentă, dar sigură, de răspândire a limbii engleze. Ea reprezintă, în ultimă

instanță, o formă perversă de expansiune a unui imperiu care și-a regândit strategiile în era postcolonialismului.

„Universalul” Iorga

Ceea ce surprinde în acest volum este dimensiunea comparatistă a demersului critic. Cu o ușurință nebănuită, Gheorghe Iorga survolează literatura universală, transversal și longitudinal, de la poezia tradițională arabă, la haiku-ul chinez și japonez, până la poezia sud-americană modernă sau la literatura olandeză și flamandă actuală. Dacă uneori privirea se realizează pe orizontală, printr-un demers de tip constatat (ca în *Modernismul hispaniol*), alteori ea coboară în adâncime, sondând, spre exemplu, legăturile nebănuite între literatura sefardică, persană și arabă, așa cum se întâmplă în comentariul referitor la „cel mai mare poet evreu din Orient”, Israel Najara, căruia Gheorghe Iorga îi găsește acestuia două merite fundamentale: erotizarea limbajului pentru a exprima dragostea divină și „deschiderea poeziei ebraice spre temele poeziei vehiculate de poezia mistică musulmană.” (p. 43) De altminteri, deschiderea demersului interpretativ către universalitate, transgresând epocile, este sugerată chiar prin titlul primei părți a volumului, nu întâmplător numită „De la Orfeu la Jonathan Culler”.

Fie că scrie despre efectul Lautréamont (al cărui merit real este acela de a fi contestat tradiția poetică romantică, prin parodiarea „stereotipurilor literare și culturale”), fie că polemizează cu Șerban Foarță (reproșându-i acestuia că nu a înțeles exact sensul ultimului sonet malarameean, care viza „un caleidoscop subliminal al celor trei mari genuri literare.”), fie că interpretează volumul lui Pessoa, *Mesaj* (în care vede, printr-un subtil exercițiu hermeneutic căutarea unui alt orizont, pe care odinioară Europa l-a refuzat Asiei), Gheorghe Iorga demonstrează un apetit speculativ inegalabil, rezultat al unor lecturi bogate, dar și al unei gândiri asociative, care îi permite să citească printre rânduri și să intuiască aspecte inedite ale textelor pe care le analizează.

Întoarcerea literaturii

Un loc aparte în acest volum îl ocupă considerațiile privind natura literaturii și a criticii literare. Dintre ele, un loc central revine poeziei și poeziciei. În *O ciudățenie a poeziciei arabe*, două paronime în limba arabă: „și'r” – poezie și „șarr” – rău, devin pretextul pentru o interesantă speculație. Gheorghe Iorga

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

arată că pentru arabi poezia este „lucrarea simțurilor în limbă” (p. 28), ceea ce contrazice teoria aristotelică a poeziciei și a mimesisului: „Astfel, la arabi, poezia se separă de rațiune și imaginație, care au fost confiscate de Cora și de sufism. Poezia se instaurază ca știință proprie care nu se teme de lucrarea simțurilor în raport cu Ființa.” (p. 29) La fel de consistente se dovedesc paginile despre specificul gazelului persan, considerat forma supremă de manifestare a poeziei: „În nicio altă formă lirică persană nu se manifestă mai bine convergența poeziei și metafizicii ca în gazel, considerat o totalitate poetică de un rafinement al spiritului greu de găsit în istoriile literare ale lumii.” (p. 33) Nu întâmplător, Gheorghe Iorga comentează pasiunea lui Goethe pentru Orient și pentru literatura persană din care se inspiră pentru a scrie *Divanul occidental-oriental*, o lucrare mai puțin citată, tributară influenței lui Hafez. Eseul *Un orientalist al inimii* poate fi pus sub semnul descoperirii Orientului, întâlnire fecundă pentru scriitorul german care trăiește, așa cum demonstrează eseistul, o revelație.

Titluri precum *Literatura: mod de întrebuințare*, *Surprizele modernității baudelairiene*, *Despre pastişă în general*, *pastişa proustiană și igiena scriitorului*, *Literatură și cinema*, *Mizele intertextualității*, *Literatura, între canonul teoriei și „demonul” definițiilor* sau *Întoarcerea criticii literare* se înscriu și ele în sfera preocupărilor lui Gheorghe Iorga de a circumscrie evoluția fenomenului literar, provocând meditații necesare asupra destinului literaturii și încercând să interogheze direcțiile de manifestare a acestora. *Orfeu: mitem și poezie*, spre exemplu, este un eseu despre poetica orfică, arhetipală, cu trimiteri bogate la literatură, muzică și pictură, care răstoarnă receptarea tradițională a mitului, deplasând accentul pe puterea regenerativă a simbolismului său și pe fecunditatea creatoare: „Lira e adevărata iubită a lui Orfeu, nu Euridice.” (p.11)

Între erudiție și sobrietate

Oricât de desuet ar putea părea astăzi, termenul care caracterizează cel mai bine volumul lui Gheorghe Iorga este erudiție. O erudiție care contrazice ultima parte a cărții, intitulată *Lecția stilului sobru*. În ciuda simplității asumate prin chiar imaginea „de o frumusețe ascetică” a rândunicii din nasul lui Buddha, eseurile sunt departe de sobrietate, caracterizându-se prin îndrăzneală, spirit critic și un anume elitism, care se traduce în subtilitatea interpretărilor, în ineditul asocierilor între mitologie, filosofie, literatură, hermeneutică și critică literară. Un mix uneori ermetic, dar niciodată tern.